د پښتونخوا پوهنیزو او لیکوالو ګونډه
د پښتونخوا پوهنیز او لیکوال ګونډه ـ پښتونخوا / افغانستان

> تر به یم لاړ د میړنو سره ځم
> یم پښتون د پښتنو سره ځم
> خوځي راغونډ په یو مرکز کې نه کړم
> هرې تیټې نه د جرګو سره ځم
> وائي غیاړې چې د دوزخ تر به د ه
> نه به جنت له د پښتنو سره ځم
>
> حمزه "شنواری"

پښتون

لویدیځ جرمني

بنسټ ایښودونکی : باچاخان

ګڼه (۵) کال . 1986 ع میاشت اګست درې میاشتنۍ خپرونه

باچاخان او اوسني حالات .

تاسو ته زه نن بیرته کوم زه تاسو ته یو خو خبرې پرېږدم کوم چې تاسو ماسره وعده اوکړې چې مونږ به پرې عمل او کړو کوم صرف د عمل او کړو د پاره دا خبرې زه تاسو ته کوم ، او له خبره زه خپلو سیاسي مشرانو ته کوم هغوی ته دا وایم چې تاسو ګلیالي زموږ او د ملک خدمت کوی تاسو ټول حق د جهد چې دی دا د دې خبرې د پاره دی چې انتخابات وګټو او یو حکومت جوړ کړو د اجهر لوره مهمه خبره ده چې هیڅ یو قوم چې د هغوی خپل حکومت نه وی هغه قوم ترقي کولی نشي کولی د دمره عرض در ته کوم چې ضیاالحق به هیڅ شان انتخابات نکوي او نه مارشلا ختموي ، بلکه دا چې شیخ مجیب الرحمن خو انتخابات ګټلي وو او هغه په لوی اکثریت ګټلي وو او ټول قوم هغه سره وو ، صدر یحیی اعلان کړی وو چې شیخ مجیب الرحمن به د پاکستان وزیر اعظم وي خو هغه وزارت ورله چا ورنکړو د بنګال د عوامي لیګ او نه ملی ولي خان د سترګو علاج لپاره په لندن کښي وو . چې صدر یحیی را وغوښت ورته ئې وی چې د بنګال مسلې حل کښي خپل کوشش وکړې ، ولي خان د مسلې حل کولو لپاره خپل کوشش اوکړه - ولي خان راته خبره کوله چې په اخر ځل چې مجیب الرحمن او لیدو هغه را ته ژړل او وې او به سترګو کښي ئې اوښکې راغلې را ته ئې وی چې - ولي خان زه خپل وطن ته واپس نه ځم ، زموږ د قسمت فیصله اوشوه ما ورته وی چه څه فیصله اوشوه هغه را ته وی چې بس ټکا پنجابي جرنیلان صدر یحیی له ورغلي وو او ورته ئې وی چې دا پاکستان دی نو حکومت او اقتدار به د پنجابي وي - صدر ورته په جواب کښي اوی چې انتخابات خو مجیب الرحمن ګټلي دی . پنجابیانو ورته وی چې مونږ به ئې د یو ټک په شپیلی ختم کړو د جناح صاحب پاکستان خو پاتې نشوه او جناح صاحب خو وی چې دا ملک د مسلمانانو لپاره جوړوم د ملک ۵۶ فیصده مسلمانان خو بنګالیان د ملک نه او ویستل او هغه ملک هم پاتي نشوه اوس تاسو چې کوم ملک د پنجي

دا خو د پنجاب سرمایه دار ، جاګیردار او پنجابي فوج پاکستان دی . زه پښتونو ته وایم چې حق غوښتل څه جرم نه دی خپل حق غوښتل څه مخالفت نه دی خپل حق غوښتل څه بغاوت نه دی ، تاسو حق غوښتنې شئ . دا ستاسو حق دی خو تاسي به همېشه شوي ئی دا باسین اوبو ته اوګورئ ، اباسین ستاسې دی او د بین الاقوامي قانون چې کوم سیند په کوم ملک بهیږي په هغه د هغه ملک ، وطن حق د ټولو نه اول جوړیږي خو ای پښتنو تاسو ته چا اوبه درکړې دی د تربیلا اوبه ستاسو دی . بیا (بند) ستاسو دی خو تاسې ئې ورکولي سوري هله درکړې چې مفتي محمود پیر منتونه او - خوشامندي اوکړې اوس خو د افضل خان د خولې نه را نه معلومه شوه چې هغه سوري ئې هم بند کړې اوس خو

(پاتې څلورم مخ)

لیکوونکی ـ ښستري

د پښتونولۍ پېژندګلوي .

پښتونولي یو غیر لیکلی اولسي سیستم دی چې سیاسي ټولنیز او حقوقي خوی لري او ټول دا ئې په جرګه ولاړ دی پښتونولي د پښتنو لیکوالانو ښه موضوع ده د نړۍ د لیکوالانو پام هم ځانته را اړولی دی او ډیر ښه موضوع ئې ګرځیدلې ده نو ځکه مونږ ګڼو لږ څه چې د پښتونولي په باره کښي څیړونکو ویناوي کړي یو شمېر اروپائي پوهان خو ورته پرېږدو . مارکس کلیم برګ (Marx Klimburg) د پښتونولي د لاندې د پښتنو یو عنعنوي " حقوقي سیستم " په هیڅ چې ترتیبولو سره قضا (محکمه ، عدالت) ئې جرګه ده او لیکي چې جرګه دارالاداره د لیلا ایتلو لپاره ورو شمه او د کښي د صحې نیوۍ لپاره نه مشر لري او نه د غوړي په وخت کښي د هر تن د پاره ټاکلې ځای وي ، شمې په ناستې ځای کښي د هر ځای د ګتني نو په جرګه کښي ناست وي او د هر څوک خبره کړي . غواړي کولی شي چې پا خپل خبري وکړي او لاړ شي . د جرګي د پرېکړو لپاره د رای ورکولو شرط نه دی هیچکله رای نه اخستل کیږي بلکه د مخالفو کسانو لپاره اتهبت

لري د جرګې د پرېکړې عملي کولو د جرګې ګډون کوونکو مجبور ټولنیزه دنده ده . همدغسي جانټا (Janata) او کراوزی (Krause) او ځینې نور بهرني لیکوالان پښتونولي د پښتنو لپاره ځینې حقوقي دود ، او یا د " ویاړ دود " ګڼي . د پوره شمېر لیکوالانو دا نظریه چې پښتونولي د پښتنو لپاره ځینې یو حقوقي دود یا سیستم دی مونږ ته بشپړه نه بریښي ځکه چې جرګه چې د پښتونولي تر ټولو لوستی مقام دی یوازې حقوقي پرېکړې نه کوي بلکه ټولنیزې او سیاسي پرېکړې هم کوي . د دې خبرې ښه مثال دا دی چې احمد شاه بابا هم د جرګې له خوا د افغانستان مشر ټاکل شوی دی . لدې امله پښتونولي یوازې یو حقوقي سیستم نشي ګڼل کیدلی . ځکه چې د پښتونولي ساتنه ویره ده لکه د سرکار (دولت یا سیسټم) په شان قانون جوړونکی پارلمان چې اجرائیه او عدلیه قوه پکښي را ټوله شوې ده . همدغسي د کلیم برګ (Klimburg) دا خبره سمه ده چې د پښتنو جرګه یو دیموکراتیک تنظیم دی چې هر څوک پکښي په ازاده توګه خبرې کولی او خپله نظریه څرګندولی شي خو دا چې دا وائي چې جرګه مشر نلري - یوه هکه ښکاره ده چې وداګر چې جرګه مشر او مشران لري خو دغه مشران د ټولو په واسطه نه ټاکل کیږي بلکه عنعنوي منل شوي کسان دی . د مثال په توګه جرګه کښي چې یو قومي مشر ناست وي سړی ویلی شي چې دغه جرګه د هغه د مشرۍ لاندې وشوه .

د پښتونولۍ اړخونه : پښتونولي درې اړخونه لري .

1 - پښتو : پښتو یوازې د پښتنو په ژبه نه بلکه د یو شمېر صفتونو څخه جوړه شوې ده لکه پت ، ننګیالي ، ننګ ، میړانه ، ورور ولي ، او داسي نور .

2 - دودونه او رسمونه : لکه سوله ، رغه ، ناغه ، ننواتې ، او داسي نور . کله چې د یوې جرګې پرېکړه د لوړې جرګې له خوا ومنل شي نو دوه خواوې په تیرېدو سره د دوستۍ ګرځي .

3 - پېغور او بدل : د پېغور په واسطه د پښتنو پښتو (صفتونه) په سوال کښي راځي کیږي او پښتانه د ټام - اینودو او بدل اخستلو لپاره په حرکت راځي .

(پاتې څلورم مخ)

په پښتونستان کښې د افغانستان د بري په هکله د پښتني غونډې ته د ولي خان وينا

مردان : د پښتون سوسيال ديمکرات ګوند د مشرانو د جرګې د غونډې تيارګنه د جون په مياشت کښې وشوه او د لوی مشران په لاندې ډول وټاکل شوه . د ګوند مشر ډوکتور کبير ستوري د ګوند د مشر لمړي مرستيال - علي خان . مسعود د ګوند د مشر دوهم مرستيال - لياقت « وطنپال » د ګوند لوی منشي - سيد عارف د ګوند د نيو چارو منشي - ع . حبيب « شتومان » د ګوند د بهرنيو چارو منشي ډاکټر « کرهڼوال » د مالي چارو منشي - سيد اغا . د مالي چارو د منشي مرستيال - مجنون . د کلتوري چارو منشي - باچا صاحب . د کلتوري چارو د منشي مرستيال صمد « زماني » . د خپرونې د چارو منشي محمد شيرين « کرهڼوال » . د خپرونې د چارو د منشي مرستيال هدايت الله « بنګښ » . د پوهنې د چارو منشي - وردګ . د پوهنې چارو د منشي مرستيال باچا « شيفي » . د ګوند د مشر سلاکار ډاکټر بسم‌الله .

لويديځه جرمني : د جون د مياشتې په ۱۹ نيټه د کلن په ښار کښې ګڼ شمير پښتانه راټول او د پولپښتني کلتوري ټولنې بنسټ يې کيښود . د دغې ټولنې مرکز د کلن ښار وټاکل شوه او لمړی به د کلن په ښار کښې د پولپښتني کلتوري مرکز جوړ شي . د کلتوري مرکز د منځه به د پښتني کلتور وده او ساتل دي .

کلن : په ۲۷ د جولای باندې د کلن په ښار کښې د پښتون سوسيال ديمکرات ګوند د منشي د ځواني لمړی مرستيال ارواښاد عبدالتواب تڼدي کليزه د پېړۍ کېنو ملګرو په ګډون او د لوی لښي مشانو په ترځ کښې د خدای بخښلي د قبر په سر په دعاګانو او سموسه او نمانځل شوه .

کلن : د پښتنو د ټولنيز اولسي ګوند د مشرانو د جرګې يو ټڼ ويائي په ولړي اوسنيو کښې د شوروي اتحاد د کمونستي ګوند د عمومي منشي دا خرګنده وينا چې خپل شين غونډه عسکر چې ناخه او ډېره ګلستان کيږي د افغانستان څخه د روان عسوی کال تر پايه پورې وباسي يو مثبت ګام ګڼلی دی او ددې هيله يې ښکاره کړې ده چې ګوري باچوف به ژر تر ژره خپلې دغې خرګندونې ته د عمل جامې واغوندي .

د افغانستان څخه د روسانو د وتلو لپاره دوه طريقې دي يا به په جنګ او زور اوځي او يا خو به په خبرو اترو . لکه په جنګ کې خوک او يا مې (د پاکستان حکومت) وائي چه د پښتنو به يې او يا مې لو پښتنو ته دی ټينګ ورکړي چه د ټينګ مقابله وکړي جهاد دې ورکړي چه د جهاد مقابله وکړي او توپ دې ورکړي چه د توپ سره وجنګيږي .

او که نه د تښتې لاس او ټينګ خو هيڅ وسره جنګ نه کيږي او پښتانه به تښتي وژل کيږي موږ ته (پاکستان حکومت) وائي چه په ويتنام کښې د امريکې سره څه وشو په ويتنام کښې خو د امريکې په خلاف چين او روس دواړه د نړۍ په سياسي ميدان کښې ولاړ وو . ټينګونه يې ورکول جهازونه يې ورکول او توپونه يې ورکول لکه دوی کښې ايمان وي ورته دې کړي د عزت ساتل او په ترځ دې ور دي وپيژني .

ورته مې ووېل چه شجاعان ما تنام کلمې والې د جهاد اعلان وکړه هغه راته ووېل چه د جهاد اعلان ته خو هيڅ وا اوس حاجت نه شته او دا او وګسته خبره ده .

دوی وائي کومې جګړې چه نن شپه په افغانستان کښې روانې دي دا جهاد دی نو بيا خو به هغه چا د اجهاد فرض دی کوم چه د يو مسلمان ملک سره وي . خو په حقيقت کښې دا لوټه ټکۍ پرته لي پښتون قوم د تباهۍ لپاره ده . هغه وخت چې بولي مائه وائي چه موږ په افغانستان کښې د روس د کمونيزم په خلاف جنګ کوو په دنيا کې لوی دوستان خو زموږ نشته يو يې ووېل چه امريکا خو وفادار دوست نه دی د وفادارۍ تکړه دوست خو زموږ چين دی . ما پوښتنه وکړه چه چين کمونست دی او که مسلمان . دا خو ډير عجيب اسلام دی يو اسلام له ټيک را اخستی د روس د کمونيزم سره جنګ کوي او بل اسلام په اسلام آباد کښې د چين د ټړون اعظم ته د يو مسلمان مملکت د کالجونو مسلمانانې جنکۍ په سټوکونو باندې کله وي (دختران اسلام کله وي) دا ټولې دا ښې خبرې دي چه دوی اسلام د خپل سياسي غرض لپاره استعمالوي .

اوس خو ورکلي لوی مشکل پيدا شو هغه دا چه نن اوسه پورې خو دوی دا خبره نه منله کومه خبره چه موږ دوی ته کړې ده هغې خبرې ته يې خو د خرابۍ او تباهۍ څخه پښتو هغه وخت يې دا خبره ونه منله اوس وائي خبرې کوو خو د هغوی د سياسي جماعت مشر وويل که هغوی دا وائي چه موږ خپل سياسي جماعت

د ليږد ته اشي هم خپل ولږي ته نو بيا موږ څه کيږي کوم هريلې پرو پندې .

زموږ د املکري پښتانه مهاجر چه دلته راغلي دي د دوی څخه پوه دا ده چه د دغه د لي مشي په خپله وټاکلي وېلي دي چه هم هغه فيصد غير زموږ څخه چه د پاکستان او افغانستان ترمنځ وشي موږ يې نه منو او بيا ضروري ده چه د پاکستان د حکومت نه دا پوښتنه وکړو چه نو بيا تر څه پورې به خوري .

هغه وائي مشکل زيات نه د هغه سره خبرې نه کوم او نه وائي زه ورسره خبرې کوم لو نه د چا نا يندګي کوي زموږ خو د چا سره جګړه نشته موږ چه ورته وايو چه جګړه خو د افغانستان د خلکو او د افغانستان د حکومت ده .

لو داد منصوري والا وائي چه جګړه دې خو ددې مهاجرو مخالف دي دا اشي نه ده - مهاجر زموږ پښتانه وروڼه دي دا زموږ روايات دي دلته چه کوم تکليف راغلي دي ددې خاتې پښتنو افغانستان ته مهاجرت کړی زما خپل پلار افغانستان ته هجرت کړی دی او چه په هغوی اوس کوم تکليف راغلی لو داسې کوي دي .

لو داد افضل خان خبره ده دا اشي چه د خشرپښتی کيږي څخه وېته نه مخامخ کيږي چه ټکړه د هغه ده دی نه خونې سترګي پټې کړي دي . مشکل دا دی چه دوی وائي چه موږ ورسره خبرې نه کوو او چه خبرې نه کوي مسئله به نه حل کيږي او چه مسئله نه حل کيږي نو روس به نه وځي او چه روس نه وځي دا خلک به دلته ناست وي پدې هکله هم هم توجه يکار دي .

پرشيږي چه د شپنډ په غاره يې کورو . لو شپيه نا څاپه پرې سيلاو راغی او په محرمي واخست د خوب نه ډک وچطلالاي او پښي يې وجلي نا څاپه يې د خاورې ټکه په لاس ورغله لو د خدای څخه يې مننه ووېيست چه ددې خاورې د لامبو په برکت به وچې ته ووځم څو وخت چه تېر شو کوري چه د زمري ټکه يې په لاس کښې نيولې ده اوس لو که د زمري ټکه پرېږدي او به يې وړي او که نه زمري چه وچې ته ورشيږي نو دده څخه به ناشته جوړه کړي ولې چې زمري ټوله شپه لامبو وهلې ستړی او وږی دی - په دوی چه هم هغسې ټوله شوي ده . څو وخت چه مالونه او وسلې راځي شوي شکر يې ووېيست اوس د زمري ټکه نه شي ټينګولی او که ټينګوي يې نو خپل سي خوري حيران ناست دي .

زموږ ځواني پښتانه نقل کوي چه د شنډا

کالو په جنګ کښې ټوله عمر چيندښان د ليږي ايا چينډښن خو لا څه دا خو نيم چيندښن هم نه دی او دی اوس وائي چه يو مستري احو راغلی ولاړ دی او دی لښتي لو روسنيا کالو ته وائي چه ناسته زموږ د چپا سره دوستي نه شته هغکو په کلا يو کښيني که د امريکي دوستي د روس سره وي د مشکلو لارې وېته وسپه او که د روس دوستي د امريکي سره وي د دواړه ټکتي لارې وېته وسپه .

دوی ته موږ وايو چه دلته زموږ خپل خان او بچيان او قوم پرادر ستي کيږي ددې موږ مخالف يو کوم شيان چه د مهاجر د لپاره راځي هغه د ملا دی مهاجر غريب ته خوړ نه ورکوي مهاجر که وکوره په خاورو کښې خوار او زار پراته دي راشئ ترې پل چا وخوړ وظيفه يې پل چا وخوړه پرمټ يې پل چا وخوړ هر څه ترې هغوی وخوړه تر دې حده چه د ان وه پر پوره - زه وايم شی وايم چه د نيمي څه نړيا ته وشله چې پاکستان ته د مهاجرينو لپاره راغلي ده هغه يې د پاکستان لې خرڅه شوی ده موږ د تباهۍ د مخنيوي لپاره دا کوښښ کوو چه د پاکستان په حکومت دا زور راچوو چې ددې مسئلې د خبرو اترو له لپاره فيصله وکړي .

«شتومان»

ازموينه

ازموينه د پښتو د اولسي ادب يوه کره برخه ده او تل يکښې يوه پوښتنه پرته وي . ازموينه لوکول څخه ګول ته پاتې کيږي . ازموينه د پښتنو په ډېرو جحره او ديوکښې د ذهني ازمېښت په توګه ويل کيږي .

دا يو څو ازموينه :

۱ - دوه ځي کرځي کرځي چې شپه شي دوی پښتي ځانۍ ونيسي ؟ او وايه دا څه شی دی ؟

۲ - غټ دالان بې شتنو ولاړ . او وايه دا څه شی دی ؟

۳ - لوی کوځي د شپينو بکرو ډک . او وايه دا څه شی دی ؟

۴ - وړوکی تنور ګرد شي وګمونه ډک . او وايه دا څه شی دی ؟

د ازموينو جوابونه به په راتلونکې ګڼه کې .

د وخت ملاهی

کټوتکی ځاپلی

د ماښام وخت وه او د ښار په منځ کښې یو یره کلبه لوښه وه د لمر وړانګې د موټرو ټک را ټک او بیا د موټرو د لوکیو د لوخړو له امله چې د ښار هوائی لیټلی وه کړوړي بریښندی او هر چابه د امځه کوله چې څنګه کولی شی زړتن نړه په ښار کښې د پلورلو او پیرین لو کاروبالی ته ورسوی او خپلو کورونو ته د خپلو اړتیاوو د وست سره یو ځای راستانه شی. خو مراړی؟ مراړی پدی تکل کښې وه چې د ښار په کومه څنډه کښې یو غوړه ځای ومومی او پلښی خپله لوبه پیل کړی او خو افغانۍ وګټی -

لو مراړی خپل بالکی ته ووییل: جمبوریه! زر شه چی نن کلبه کوښه یو یره ده او د ولس شمیر وچت دی چی کومه ښه ځای د مومو. د دواړو هڅوا د یخوا، لبته وکتله او بیائی یوه څنډه وه مینولته او پلښی ئی خپله لنګوټه پرانیسته. د لوبی نغاره ئی په لاس کښی - واخیسته او وی پیلوله، ټ ټنګ، ټنګ، ټ ټنګ، ټ ټنګ، شیبه لا نوه چی یو لږ شمیر ځوانی، هلکان، زاړه او ځوانان راغونډ شوه، مراړی په یو یره لبه شیبه کښی د خپل د لوبو تیک او لوټک را خوار کړل او په لوبو ئی په ښو خوښو ورد، او د ځندانه ټکو ټوکو، ټکالو پیل وکړی، کله به ئی یو څه او کله به ئی بل څه سبو دل او دا به ئی ویلو چی: ګرانو عزیزانو! تاسو خونړمان لوبو تماشاکوی خو لږ څه هم خپلو جیبونو ته پام ولړی. خو خدای نه کا کوم جیب وهونکی مو ستاسو جیبونه ودهی او پیسی مو په غلا یوسی. نو بیا به ماته خبر اوکوی. پدی شیبه کښی د مراړی بالکی غږ وکړی: استاذه، خوله دی ده تل وازه بل څه نه جوړی ئی د پیاره. مراړی: په جمبوریه! بیا په تا څه شویدی؟ کښی ته هم شاعر شوی ئی. بالکی .... ای ...... ی .. استاذه څنګه به شاعر نشم؟ زما دا نوی لوال استاذ. هجه - خاکی شاه مراړی. په چه کالو کیدوان نیسی او په کښېدو لیوان خوتا نه ماخه وغه لیږل. مراړی: په جمبوریه! دا بیا ته چالمسوری ئی او کړه دا چی ته په یرغتیا رامی ئی او یو ټی کوی. بالکی: نه - استاذه! لږو ټکی زړی خو زما په زړه کښی هم داسی ولږګیده چی زما استاذ دی هم څه کمال ونیسائی چی ترلږ ترلږه دا دوه ستان هم چی ستاد لوبو تماشاکوی څه غونډی خوند واخلی. مراړی: ښه ده کنه جمبوریه! نو اوس غوږ غوږ شه چی: نه څه وایم! نه ... نه ...... جمبوریه! کولای شم په نه کالو ماران او نسیم او په چنچو ماران. هو! هو! به چنو ماران، ماران نسیم. او دا ئی په ځمدی میدان کښی به وګوری چی نه څنګه په چنچو ماران نسیم؟... خو...... جمبوریه! یوه بله خبره وا وره کنه! او هغه دا ده چی نه او ته خو لومه تنخوا ه نلرم، بیا یاڼ هم نه یو او له بلاره هم څه راباتی نه دی لوبه به دی که دا دوستان او عزیزان چی د لته پدی میدان کښی د لوبو تماشاکوی، خومره چی د دوی نړوښه کیږی ما او تا سره مرسته وکړی او - لښته را کړی. بالکی: یو یره ښه خبره دی اوپله یستاذه چی زما پلښی هم کلیه نشته - او دا دی سا هم خپله - خوله په لاس کښی ونیوله ... شیبه لا نه وه پوره چی د یرش، څلویښت افغانی را ټولی شوی. مراړی د غه پیسی په خپل موټی کښی ونیولی او د یخوا اخوا به ئی داسی ښودل چی ګنی د اپیسی به غوړځاړوی. بیا به ئی په کومه تماشا چی غږ وکړی چی څنګه دی خله پرانیستی ده. کښی زه به دا پیسی د ژوغوځاړ کیم. خو والله کنځی د ژوغوځاړی کیم. زه پخپله د ښا او ستاخرچی ته اړ یم. د دوستانو ده کوم وډان دی چی ماسره ئی نن خپله مرسته وننه رغوړله. بالکی غږ وکړی: استاذ جی! زه په یو یره تلوسه کی یم. مراړی: په جمبوریه! بیا د څه شی تلوسه؟ بالکی: په چنچو ماران نیول. مراړی: په جمبوریه! ته می اړام نه پریږدی. نو کومه چی سترګی، سترګی، او غوږ، غوږ وونسی. مراړی له خپلی لنګوټی نه مار راووایست او په میدان کښی ئی راده غوړز اوه، بیائی خپل جیب ته لاس کړی او یوه چنچه ئی له جیبه را - وولیسته او وی ویل: عزیزانو! اوس به تلوریه چی زه څنګه کولای شم چی په چنچو ماران ونیسم. څنګه چی مراړی چنچه د مار ترمخه راوه غورځوله نو مار سمدلاسه په چنچی ورټوپ کړی او چنچه ئی په خوله کښی ونیوله. خو پدی شیبه کښی بیا مراړی مار ترستونی ملک نیولی و.

جنت

دیوه ملا نه می تپوس وکړو	ماوی ملا صیب جنت به څه وی
هغه یه کړه لاس وخلاویل ئی	تازه میوی او د شودو ویلو نه

خو آئی کتاب ته یو طالبانستو دو	ماوی چی ته یه پلښی څه وواڼی؟
د زلیخی کتاب ئی بند غونډ کړو	وی چی: ښائسته حورې او ښه غلمانه

شیخ د تسبو پیل په لاس ولاړو	په خپله یړه کی ئی لاس وهلو
ده یو را وړ کړل: مرداته نه دی	ښکلی غلمان او جنتی شړو نه

یو خان چه لوبه سجده پروت پاخید	ما وی چه خان کاکا ستاخه راپه ده
خپله شمله ئی شموه ویل ئی	د شرو او سپینو عنبری کوډونه

خو آکلی یو سترې شیلیدو ولاړو	ماوی مزدوره ته جنت پیژنې؟
د خپل تندی خولی ئی چه کړله	وی چی: مړه کیږه خوابه خوبونه

یو لیوی غونډی په لارینوید و	مای چه په پلښتنی ته څه وائی؟
خپل پیو شرکی کوو ویل ئی	بس د انسان د خوشالو خوبونه

مادی خپل زړه نه ترسره ښتنه کړله	ده په اوښو سترګو یره کتل
دی شین آسمان ته غوریدو ویل ئی	ما او پید لټی دا یو خو لځونه
ویل ئمی د لامکان خاوند ئی	په خپل مکان کی خپل اختیار جنت دی
ګنی دغه لیونتوب په نامه	که ناری ټار که دا دی وی دا جنت دی

دپښتنو ښیاسی منشی، نامتو لیکوال
او فیلسوف اجمل خټک.

لیکونکی: م ثنین ګرجلال

لنډۍ

د پښتو ادب یوه مهمه برخه او پانګه ده، د لنډیو په وروسته کښی تل د غږونی او د غږی دراښکلو پاره (ل، هـ) راځی. د لنډی لمړی مسره ۹ سیلابه او دوهمه مسره ئی ۱۳ سیلابه وی. لنډۍ د پښتو ادب په پراخه سینه کښی دوه اړخونو ته زیات پام کړی دی. چی هغه جګړه، او مینه ده. د پښتو لنډیه د دی د دوستو برخه یوه خزانه او ثروت دی. د پښتو په هره لنډیه کښی د یو غزل هومره معنی پرته وی او لنډیه په حقیقت کښی د ومړه خوبه، زړه راښکلونکی او احساسات راپارونکی وی چی د هر پښتون په غوږ لږیږي نو د هغه زړه په هیجانو راځی. د پښتو لنډیه ځانله ویونکی نلری تکه لکول لیښتا نه ئی وائی او د پښتنی اولس ګډه پانګه ده د لنډیو په ویلو کښی ښځو زیاته برخه اخستی ده. - څرنګه چی زیاتی د ښځو له خوا ویل کیږی نو ځکه د خلکو په زړونو زیات اثر کوی او خلک تری زیات خوند او معنه اخلی. دا لاندی لنډیه د پښتو ادب د یئ نه د پښتو ادب مینانو ته په داسی وخت کښی وړاندی کووم چی د سپوږمی د زړه لاندی د سمندر په غاړه کښی د نشیمد وږمی په څپو کښی د پښتو ادب مین طوطی ته د زړه حال وائی.

جګړه ته ما د زړه لوره ↓
چی دی په جنګ کښی کومکی ولاړه نیمه ↓

جنګ مو دکملی منځ ته راغی ↓
جانانه پورته شه چی ملا دی وتړمه ↓

چی پیغلتوب می را په یاد شی ↓
د پیغلتوب قدر په سپین سر کښی کومه ↓

چی لوړی تکیها لو به څه کړی ↓
چی دی شیدی د پښتنی رودلی دینه ↓

چی را پښی نسی قدا نه ↓
زه دا شنا لیاره لاس د زړه یږی زغمه ↓

چی می په زړه وه هغه وشوه ↓
اوس به د خیال ځوانی په صبر تیرومه ↓

چی نیمه شپه شی خو مجالا یرشی ↓
زه دی می لاړ شی چی د یار کوڅی ته ځمه ↓

چی قسم خورم نه پوره کیږی ↓
منی د یار د عده خلاف د جانان ↓

باچاخان ...... (دلمړي مخ پاتې)

هغوی مونږ تباه کوی د کالاباغ په بند، چې جوړیږي دا
بند چې جوړ شي نو د پښتنو او کوهاټ لویه علاقه او
لږ شمیره کلي به د اوبو لاندې راشي او تباه به شوه. دا
بند مونږ او کالاباغ دوی د خپل ځان لپاره جوړوي، عجیبه
خبره ده چې د سپټمبر په ۴ د جنګ اخبار کښې فلا لوستلو
چې که پنجاب چیلې اوبه په هندوستان ځي کیږي نو چې
لې کیږي چې هندوستان زمونږ نه اوبه وړي نو بیا
منږه کې کیږي زمونږ به اوبو لې قبضه اوکړي او مړداځي
چشمه جهلم لینک کانال منګلا بند جوړ کړو، چې په
هغه کښې زمونږ د میانوالي ضلع ۵۲ کلي او ډېره زرخېزه
ځمکه د اوبو لاندې راغله او د حکومت ورباندې ۵ پنځه
اربه روپۍ هم خرڅ شوی. ای پښتنو تاسو، مونږ
ټول قوم غلامان یو او غلامي د خدای لعنت دی یو خو
غلامان یو او دیل ده کښې د کرهي او لیبي شوق پیدا متویږي
دا ماسي لوړ من دی چې په کوم قوم کښې پیدا شي هلته
نه جمهوریت راتلی شی، نه سوسیالیزم، کمونیزم ،-
نیشنالیزم، نه اسلام راتلی شی هغه قوم چې د کرهي او
لیبۍ شوق د کې پیدا شي هغه قوم بې غیرته شوی
بې همته شي او خوشامندي شي، زه سیاسي کارکو افسرانو
ته وایم چې زما ملک مونږ ازاد کړیدی ځکه تاسو ن -
ورکښې ګورنران، کمشنران، ډپټي کمشنران، پولیس او
د فوج جرنیلان ځي د اقوم ستاسې هم دی د دی قوم
مرسته وکړۍ نن چې د سند، پښتون، بلوچ اتحاد او
یووالي خبرې کیږي، دا خبره د ری کاله وړاندې مونږ
کړې وه او زمونږ پښتنو، سندیانو، بلوچیانو -
اتفاق هم ورباندې راغلی وو خو حکومت مونږ ونیولو
او جیلخانو کښې ئې بند کړو او نوی صوبې نه بلې صوبې
ته تلو باندې موږ پابندي ولګوله، نن چې د دې ځمي
اتحاد ضرورت زیات محسوس کیږي نو ځکه زه سندي
بلوچي او پښتون ته خواست کوم - راځئ چې خپل
منځ کښې کینو او د خپل مستقبل د پاره یو صلح او
اتفاق وکړو.

ستاسو خدمتګار
عبدالغفار

✧ خلق ته هم ✧

پښتون بیا د همت توره تره کړه
توپالي او باتوران دي د میدان
هغه هم خندا کړه چې انګلیس د پښتو ناست وو
د روسانو چې خېژي تر اسمان
د پښتون غیرت نن بیا د ره یو دولي.
په لوی غېږ باندې کوم نه دا بیان
د پښتون زړه او قوت ځلانده لمر دی
دا دروغ مه دی شکاره ده په جهان
پښتونو راځئ لاس سره یو کړو
چې آزاد کړو خپل وطن افغانستان

ف. صدیق.

امیل

هغه امیل چې پرمې شه د زړه چې ورکیږي نه
هغه ننګیال چې پرېشه خوشحال چې مونږ کیږي نه.
ولکه ته ننګونه په پښتونو به مبین شه.
هغه وعدې چې ډېرې یې د پښتنو کړې چې ماتیږي نه
ځان ته اشاره د هغه زړه په پښتون افغان کړه
چې د اصلیت به دی د نیا کښې عیب کیږي نه
مغلي مړني وو پښتانه په توره باندې.
اوس د قلم وخت دی جنګ په توره باندې کیږي نه
ټیل بدن زخمي که دی په توره کې دا به جوړیږي
پر د قلم زخم په دنیا چې دی روغیږي نه
وړاندې لاړې چې په میړو باندې نغمه کړه.
هغه چمن چې کړه چې ګلونه تری پیښیږي نه
لرې کړه تعصب د زړګي نه ضلال شه.
چې په تندی کوږ باندې شه ورکیږي نه
ټوله دنیا کوم هر یو قوم په اتفاق دی.
یو پښتو کښې دا کمال را زېږیږي نه.

- نامی -

د پښتونولی ...... (دلمړي مخ پاتې)

د پښتونولۍ فلسفي او تیوریکي بنسټ:

د هر لوړ لېنی سیستم د دوی او چلید د پاره درې شرطونه
ضروري دي:
الف: شاسندویه لسان
ب: یوه تیوري (نظریه)
ت: یو د تبلیغاتو ځای

پښتونولي دا درې شرطونه پوره کوي. د پښتونولۍ نظریه
پښتو او شاسندویه ئې جرګه ده او د تبلیغاتو ځایونه
ئې کورنۍ، حجره، او دیره ده.

د پښتونولۍ دیموکراتیک خوی په پښتو کښې پروت دی
چې د یو لړ ضوابطو مجموعه ده چې هر پښتون ئې باید دی چې
ولري که غیب دی او که موي د شال په توګه. ننګ،
میړانه، توره او داسې نور، د لته پکار دي چې دا خبره
هېره نکړو چې ځینې پوهان وائي چې د جرګې سیستم چې یو -
دیموکراتیک سیستم دی چې په پخوانیو قبیلوی او هیړی
ټولنو کښې هم موجود وو، کوم چې د بې طبقاتو ټولنو یوه
ځانګړنه یا ارغونی بڼه ده څوک چې طبقاتي ټولنه چې سیاسي
مرسته هم مل وو منځ ته راغله نو د جرګو دغه سیستم هم د منځه
لاړ. بیدی لپاره کښې انګلس (Engels) د مارګن (Morgen)
په حواله سره د ایروکیزن (Irokesen) د سنیکاس
(Senekas) قبیلي ته توجه نیسي. د دغه قبیله د تعدد د
نومونو په نسبت په اتو خیلونو ویشل شوي وه چې هر خیل
یوه جرګه لره چې بالغو نرانو او ښځو پکښې د رایو مساوي حق
لرلو. د دغه جرګې د سولې او جګړې مسائل تاکل او لرې کول
شو. د دې اتو وارو خیلونو د سولې او جګړې د مسائلو
فیصله د سنیکاس (Senekas) د قبیلې جرګه جوړه شوی
وه. که څه هم شو لږ ډېر ویشو چې د ایروکیزن (Irokesen)
د سنیکاس د قبیلي جرګه چې د طبقاتي ټولنې په منځ ته
راتګ سره د منځه لاړه - د پښتنو جرګو سره توپیر لري.

۱ - د پښتنو په جرګو کښې رای نه اخستل کیږي حال دا چې
د دغه خیلونو په جرګو کښې د رایو اخستلو رواج وو.
۲ - د پښتو جرګې غیر مرکزی او هیڅوک ته هم لرې چې
یوه جرګه ئې د بلې پورې تړلې نه ده حال دا چې د دغو خیلونو جرګې
لکه د سیکاس په شان په مرکزي اصولو ولاړې وی.
3 - د پښتو جرګې د لنډ وخت لپاره منځ ته راځي حال دا چې
د دغه خیلونو جرګې لکه د سیکاس په شان یو دایمي تنظیم و.
۴ - د پښتو جرګې د هر چا له خوا راغوښتل کیدلی شي او
په یو وخت د ضرورت له خوا او کله کله د پښتو د ضرورت
له امله پخپله یې لری څه چې حرکت ئې راو غواړي -
منځ ته راځي او خلک د جرګې لپاره رابولیږي د جرګې
د کلي ونکو او نورو څرنګوالي او شمیر د لمیت او لمیت د پښتنو او
اولانې د څرنګوالي پورې اړه لري حال دا چې د دغه خیلونو
جرګې د سولې او جګړې د مسائلو له خوا راغوښتل کیدي
د دې ټولو په نتیجه کښې ویلی شي چې د ایروکیزن
(Irokesen) د سنیکاس (Senekas) د قبیلې جرګې
په ټیټه سویه سره کټ مټ سیاسي کار (دولت، ستیټ) ته
ورته دی. نو کله چې په طبقاتي ټولنه کښې په جګه سویه
سره سیاسي کار منځ ته راغی نو دغه جرګې هم د منځه یوړې
ولې چې په جګه او غوړه سویه سره تنظیم په ټیټه سویه
د همغه شان تنظیم ځای نیسي او د منځه ئې وړي. خو د
پښتو جرګې د سیاسي کار په برخلاف غیر مرکزي، حیلواک،
او موقتي خوی لري او بې د رایو څخه پرېکړې کیږي
چې لږ امله سیاسي کار د دې ځای نشي نیولی. پښتونولي
یو تړلی او بشپړ او ولسي دیموکراتیک سیستم دی چې خپلې
لانجې پخپله حل کولی شي او د پښتو ملي هویت پکښې خوندي
دی او د هر ډول پردي تیري او استعمار په مقابل کښې
د ځان دفاع کوي.

Sozialdemokratische Organisation
der Paschtunen e.V.
(Mitglied der Pashtoons Social Democratic Party)
Postfach 101526
5000 Köln 1
West Germany

خبرونکی
او
زموږ وار:

د خبرونې او کتنې د جرګې مشر:
M. Scherien
Breslauer str- 21
2160 STADE
W. Germany
Tel: 04141 - 46214

د پښتون د درې میاشتنی خبرونې لپاره
خپل مضمونونه او لیکونه د خبرونې او کتنې
د جرګې د مشر په پته رالیږئ.

÷ د ازمونو جوابونه ÷

۱ - امستا.
۲ - اشمان.
۳ - خوله.
۴ - انار.

په جرمني کښې " پښتون رسالې" د چاپ په هکله یادونه:

په کال 1928ع د مۍ په میاشت کې باچا خان بابا "پښتون رساله" جاری کړه، چې کله به اووه ورځنی، کله لس ورځنی، کله میاشتېنۍ او کله به درې میاشتنۍ خپریدله.
په 1930ع کې چې باچا خان بابا بندي شو، نو پښتون رساله هم بنده شوه، چې بیا د1931ع کال د مۍ په میاشت کې ښاغلي عبدالخالق خان خلیق ته حواله شوه .
کله چې رساله په ډسمبر کې چاپ شوه، نو بیا بنده شوه ، په کال 1938 ع کې یو ځل بیاجاری شوه او په1941ع کې بنده شوه، په 1945 کې بیا خپره شوه او د پاکستان دجوړیدو سره سم بیا بنده شوه، چې دا لړۍ (سلسله) همداسی وغزېده

پدی ترڅ کې د « پښتون رسالې» دبنسټ ایښودونکي (باني) فخرافغان باچا خان بابا په غوښتنه او دپښتنو ټولنیز ولسولیز ګوند د مشر ډاکترکبیر ستوري په لارښوونه د پښتون سوشل دیموکراټیک پارټۍPSDP په المان کې د پښتون رسالې خپرولو ته ملا وتړله اوپه 1981 ع کال کې ئې یوه ځانګړې ګڼه په الماني ژبه هم چاپ او خپره کړه.
په 1982 ع کال دمارچ په میاشت کې ئې لمړنۍ ګڼه ، چې اخباري بڼه ئې لرله چاپ اوتیته (خپره) شوه.
د 1995 ع کال تر جنورۍ ئې تر یولسمې ګڼې پورې چاپ او خپرې شوې
درنښت
نصیر ستوری